

Sto let od objevení jeskyně Balcarky

Petr Zajíček

V Moravském krasu je mnoho nepřehlédnutelných míst, která od nepaměti upoutávala lidskou pozornost. Skála zvaná „Hřebenáč“, portál jeskyně Kůlny, Býčí skála, propast Macocha a mnoho dalších. Patří mezi ně i výrazný vápencový hřeben v těsné blízkosti Ostrova u Macochy zvaný Balcarova skála. Před sto lety zde byly učiněny první speleologické objevy, které vedly k postupnému odkrytí podzemního labyrintu jeskyně Balcarky.

Jeskyně Popelushka, první větší prostora, kterou v roce 1923 objevil Šamalík. Foto Petr Zajíček

Z historie objevování

Balcarova skála je charakteristická bělostnými ostrými skalními výstupky. Výrazným prvkem je hlavně krásně modelovaný vysoký jeskynní portál. Svědčí o tom, že v nitru se nacházejí další podzemní prostory. Avšak do jejich objevu byla známa pouze prostorná denním světlem prosvětlená sluj těsně za portálem. Kolem místa se šířily legendy a pověsti, než v něm učinil v polovině 19. století první průzkum známý krasový badatel dr. Jindřich Wankel. Systematický archeologický výzkum provedl až v letech 1898–1904 Jan Knies, který v sedimentech prostorné sluje našel pozůstatky šesti ohnišť a kamenné a kostěné nástroje. Kulturní vrstva byla určena do období mladšího paleolitu. Kromě toho Knies našel v přilehlých prostorách tisíce koster drobných pleistocenních hlodavců (Absolon, 1970).

V tomto období již působil v Moravském krasu nejvýznamnější krasový badatel Karel Absolon. Balcarova skála však nebyla objektem jeho zájmu, přestože v jejím bližším i širším okolí prováděl systematický výzkum a dokumentaci jeskyní a dalších krasových jevů. Patrně nepřikládal význam nevelkému vápencovému ostrohu s jedním výrazným jeskynním portálem bez dalšího pokračování. Navíc, koncem prvního desetiletí 20. století se Absolon zaměřoval na oblast Macochy a vývěru Punkvy v Pustém žlebu.

Na přelomu 19. a 20. století začal v Ostrově u Macochy aktivně působit rolník a patriot Josef Šamalík. Jako silně věřící občan se začal prosazovat v politice a stal se poslancem Katolické národní strany na Moravě. Od roku 1898 se věnoval publicistice, když založil týdeník Selské hlasy. Zajímal se také o vlastivědu a přírodovědu a samozřejmě registroval krasové jevy ve svém okolí. Snažil se také proniknout do tajů proutkařských schopností a za pomoci virgule obcházel blízké okolí svého rodiště a celoživotního bydliště – Ostrova u Macochy. Na základě svých interpretací začátkem 20. let vydedukoval, že

pod Balcarovou skálou by se mohly nacházet dosud neznámé podzemní jeskynní prostory. A ve vytipovaných místech zahájil průkopové práce. 16. června 1923 pronikl do prvních podzemních prostor. Takto popisuje objevitel své bezprostřední dojmy: „Jeskyně není veliká, ale krásná. Vpředu jsou dvě kaple, v jedné dokonce kamenný oltář. Jsou bíle dekorované, zdobené travertíny a krápníky různých tvarů. Po pravé straně jest okraj jeskyně zdobený velkým množstvím bílých krápníků, rostodivně vytvořených. Prostora, jež byla balvany a hlínou zanesena, byla uvolněna, proláman jiný vchod a zároveň jeskyňka zpřístupněna i z horní části. Celý vnitřek jeskyňky, nejen vrch a boční stěny, ale i spodek jest bílý a velkým množstvím krápníků zdobený. Z krápníků vyniká velký, na způsob turecké šavle zakřivený krápník, zvaný Handžár. Proti němu stojí kuželovitý stalagmit. Dělníci pojmenovali jeskyni mým jménem. Já ji však pojmenoval Popeluškou...“ (Šamalík, 1937)

Šamalíkovy výzkumné práce byly zpočátku některými osobami zpochybňovány a objevitel dokonce sklízel i posměch. Nicméně objevy prostor roku 1923 nastartovaly další speleologické průzkumy. Z jeskyně Popelušky byla prokopána 30 metrů dlouhá chodba, která končila ve velké nepřehledné dutině vyplněné hlínou a balvanitou sutí. V této části Šamalík popisuje nálezy kostí pleistocenních živočichů, mj. i mamuta. A jak dále uvádí, v těchto částech byl neustálý průvan, nicméně průkopové práce byly pro velké obtíže zastaveny.

Nebylo však pochyb o tom, že pod Balcarovou skálou musí existovat další prostory a Šamalíkovy první objevy nastartovaly další běh událostí. Ty však nastaly až roku následujícího.

Šamalík si často všímal typického jevu, který vzniká za silných mrazů. Tuto událost popisuje takto: „Často chodíval jsem po povrchu Balcarovy skály hlavně v zimní době a pozoroval jsem nepatrnou dolinku, která i za těch největších mrazů a za velkých sněhových závějů poskytovala zvláštní obraz. Sníh v dolince roztál a mokré kameny nezamrzaly. Byl to neklamný důkaz, že tímto místem uniká teplo z vnitřních prostor Balcarovy skály“ (Šamalík, 1937). Proto ještě v roce 1923 zahájil další průzkumné práce, dokonce byl finančně podpořen, aby mohl dát dělníkům odměnu. První pokus však k objevům nevedl a další finanční podporu Šamalík nedostal. Až začátkem roku se na místo vrátil a zjistil, že v již prokopané sínce těsně pod povrchem se tvoří jinovatka. Podařilo se mu přesvědčit dělníky,

Pohled do údolí Suchého žlebu s Balcarovou skálou na počátku 20. století. Foto Karel Absolon, reprofoto Petr Zajíček

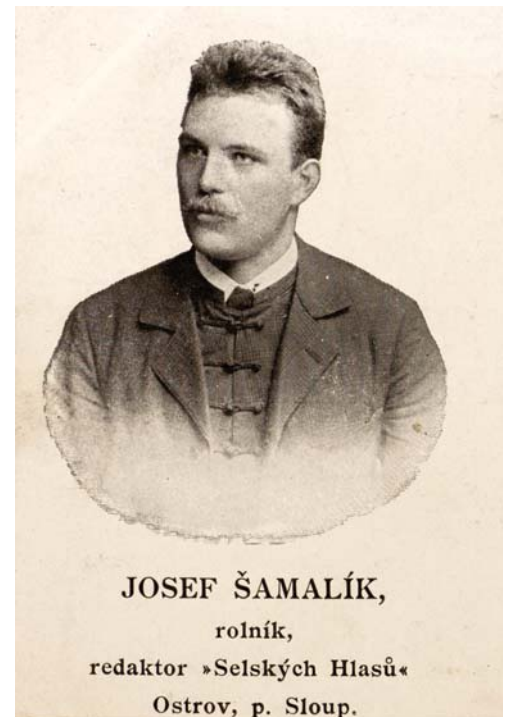
aby v pracích pokračovali, a za dva dny učinil rozsáhlé objevy jeskynních prostor s bohatou krápníkovou výzdobou. Nyní už nebylo pochyb o významu tohoto objevu.

Šamalík pak dále pracoval na objevování dalších částí složitého podzemního labyrintu Balcarky a podílel se zpočátku i na zavedení elektrického osvětlení a zpřístupnění veřejnosti. Vzhledem k finanční náročnosti těchto prací a investic pak jeskyni převzala Akciová společnost Moravský kras.

Šamalík však ve své činnosti speleologických a zpřístupňovacích prací nezahálel. Možná i na truch Karlu Absolonovi, který ve 20. letech objevoval a zpřístupňoval vodní plavbu Punkevních jeskyní, Šamalík inicioval zpřístupnění Císařské jeskyně u Ostrova, kde byla také provozována vodní plavba. V polovině 30. let pak objevil další části jeskyně Balcarky s mimořádně bohatou a barevnou krápníkovou výzdobou. Části zvané „Galerie“ a „Přírodní chodba“ patří dodnes k nejkrásnějším prostorům podzemí Moravského krasu.

Ze současnosti

V současné době je jeskyně Balcarka spolu s dalšími třinácti zpřístupněnými jeskyněmi v péči a provozu Správy jeskyní České republiky. V nedávné době během posledních rekonstrukcí bylo ve Fochově domě poprvé v ČR instalováno LED osvětlení a jeskyně se také stala součástí integrální expozice „Jeskyně a lidé“. V prostoru zvané „Muzeum“ jsou instalovány dioráma a expoziční panely.

Josef Šamalík, fotografie na jeho vlastní pohlednici. Soukromý archiv autora.

Výzkumné speleologické a zpřístupňovací práce, na kterých se podílel v okolí Ostrova u Macochy Josef Šamalík, patří k významným a nepřehlédnutelným etapám historie Moravského krasu. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz